

הליכות עולם לוי

(חבקוק ג' ו')

לעילוי נשמת ר' יהודה לוי ז"ל

פרשת פקודי-החודש

זמן ר"ת	צאת השבת	חולקת נרות	לוח אור החיים
20:18	19:32	18:40*	י-ם
20:15	19:30	18:39	ת"א
20:17	19:32	18:40	חיפה
20:16	19:31	18:40	ב"ש

* לנחוגים 40 דק': 18:20

א' בניסן-יום הולדת יצחק אבינו והקמת המשכן

ונראה לבאר בס"ד שיצחק כידוע היה תכלית הבריאה, ולכן התנהג כל ימיו במידת הדין כפי שבאמת רצה הקב"ה לברוא את העולם מתחילתו, אלא שראה שאינו יכול לעמוד כך ולכן שיתף עמו מידת הרחמים, ולכן הוא כנגד הקרבן, שכן בקרבנות רואים את מידת הדין שעושים לבהמה מה שהיה צריך להעשות לאדם, וכידוע הקרבנות מעמידים את העולם וכמו שאמרו רבותינו (תענית כ"ז:): אמר אברהם רבונו של עולם שמא ישראל חוטאין לפניך אתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה, והיינו שמאבדם מן העולם, אמר לו הקב"ה לא, אלא יקריבו לפני קרבנות ואני מוחל להם, אמר לפניו רבונו של עולם תינה בזמן שבית המקדש קיים, בזמן שאין בית המקדש קיים מה תהא עליהם, אמר לו כבר תקנתי להם סדר קרבנות בזמן שקוראין בהן לפני מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני ואני מוחל להם על כל עוונותיהם. עכ"ל.

והנה הגמרא (ראש השנה כ"ז:) אומרת שמה שאנו אומרים בתפלת ראש השנה (מוסף, זכרונות) זה היום תחלת מעשיך וזכרון ליום ראשון, הוא לפי ר' אליעזר, והתוספות (שם ד"ה כמאן) כתבו שהוא תמוה שהרי אנו הולכים בתקופה לפי ר' יהושע שבניסן נברא העולם, ותיצרו בשם רבונו תם שאלו ואלו דברי אלקים חיים, שבתשרי עלה במחשבה להבראות כר' אליעזר, ואולם לא נברא עד ניסן וכו' יהושע, ע"ש. ולפי דברינו אפשר עוד לומר, שבריאת העולם הגשמי שכאמור היה בתשרי, עליו אנו אומרים בראש השנה זה היום תחילת מעשיך, אולם בריאת העולם הרוחני המקיים את העולם הגשמי, והוא המשכן, והוא תכלית הבריאה באמת, ומלאכותיו הם המלאכות מהם צריך להשמר בשבת, והוא לא נברא אלא בניסן כמפורש בתורה.

ומעתה נבין מדוע המתין הקב"ה עם שמחת המשכן לשמחת יום ההולדת של יצחק אבינו ע"ה, שכן שניהם מראים ומעידים על בריאת העולם ותכליתו, ויש לזה סמך מדברי רבותינו בגמרא (שבת פ"ז:): שאמרו על יום א' בניסן שאותו היום נטל עשר עטרות, דהיינו עשר מעלות, והמעלה הראשונה הראשונה שהיא מונה שהוא ראשון למעשה בראשית, ואמנם רש"י מפרש מצד שזה היה ביום ראשון שהוא ראשון לבריאה ולא מצד התאריך, אולם מצאתי לאחד מרבותינו הראשונים (שיטה לתלמיד הר"ן) שפירש וז"ל: ראשון למעשה בראשית, פירוש שבאחד בשבת נברא העולם, וראש חודש ניסן של אותה שנה היה באחד בשבת, וסבר כמי שאומר בניסן נברא העולם. עכ"ל. היינו שלא די לו בכך שאותו היום היה ראשון אלא גם מצד התאריך. ולפי דברינו יבואר היטב, שכן הקמת המשכן הוא כבריאת העולם, והעולם נברא באחד בניסן ביום ראשון, ולכן המתין הקב"ה ליום זה בשביל להקים את המשכן, וגם הוא כאמור יום הולדת של יצחק אבינו שהיה כנגד עבודת הקרבנות והיה תכלית בריאת העולם, והדברים נפלאים.

אחים יקרים, ביארנו בס"ד את הטעם ליום א' בניסן כיום הקמת המשכן, והנה א' בניסן לפנינו, השבת נברך את בואו, והוא יבוא עלינו לטובה ביום ראשון, כיום בריאת העולם ממש, וכיום הקמת המשכן שהיה ביום ראשון א' בניסן, ולנו לא נותר אלא לעסוק בתכליתו שהוא קרבת ה' יתברך, על אף שחסרים לנו הקרבנות, אך בזכות העיסוק בהם, שכבר ביום ראש חודש ניסן יתחיל חומש ויקרא, נתקרב אל ה' ונקרב את ביאת הגואל, במהרה בימינו אמן.

בפרשתנו מצטוו משה רבנו להקים את המשכן, ונותנים לו גם תאריך להקמתו בא' בניסן, וכמו שנאמר (שם מ' ב') ביום ההוא תִּקְרָא שֹׁן בְּאֶקֶד לְחֹדֶשׁ תָּקִים אֶת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד, ומסמיכות הפסוקים היינו חושבים שעם ישראל סייעו להכין את המשכן וכליו סמוך לסוף חודש ניסן, ואשר לכך מצוה ה' שביום ראש חודש ניסן יקימו את המשכן, אולם רבותינו (תנחומא פקודי י"א), מגלים לנו שאת המשכן עשו בג' חודשים תשרי חשון כסלו, והיה כך עומד מפורק סבת שבט אדר עד שנצטוו משה רבנו על בנייתו בא' בניסן, וא"כ יש לתמוה מדוע השהה הקב"ה את בניית המשכן כל החודשים הללו, ולא בנאוהו מיד, ומה רע היה בכך שיבנה בחודש כסלו. ואמנם רבותינו במדרש (שם) ביארו את הטעם לכך, והוא מפני שרצו להמתין לא' בניסן שהוא יום הולדת יצחק אבינו ע"ה, ולערב שמחת הקמת המשכן ביום שמחת הולדתו, ומשמע שישנו משותף בין שמחת הולדת יצחק לשמחת המשכן, שאם לא כן הקב"ה לא היה מערב שמחתם ביחד, ובאמת הדבר טעון ביאור מה ענין יצחק אבינו להקמת המשכן, ואולי אפשר לומר מפני שהוא היה עולה תמימה, וזה הקרבן הכי חשוב לפני ה' יתברך, שהקריב את עצמו ממש, ומה גם שעבודת הקרבנות כנגד יצחק אבינו כידוע, שעל שלושה דברים העולם עומד, על התורה כנגד יעקב אבינו, ועל העבודה כנגד יצחק אבינו, ועל גמילות חסדים כנגד אברהם אבינו, ולכן המתין הקב"ה ליום הולדתו.

ואולם נראה בס"ד לבאר בעמקות יותר, ונקדים תחילה שכבר ביארנו בעלון הקודם, בפרשת ויקהל, להוכיח מדברי רבותינו וגם מן התורה, שעצם עשית המשכן הרי היא כבריאת העולם ממש, חוץ ממה שהוא דומה לעולם ביצירתו, הוא גם מחזיק ומקיים את העולם ברוחניותו, ולכן כל פרט במשכן כנגד פרט בעולם. והנה בגמרא (ראש השנה י': יא.) נחלקו ר' אליעזר ור' יהושע אימתי נברא העולם, ר' אליעזר אומר בתשרי נברא העולם, [דהיינו בא' בתשרי, והוא רמז בפסוק הראשון של התורה בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ], ולעומתו ר' יהושע אומר בניסן נברא העולם, וכל אחד מביא ראיות לדבריו.

והמעין בדברי הגמרא יראה שלא רק על בריאת העולם נחלקו אלא בעוד מספר דברים, וז"ל: רבי אליעזר אומר בתשרי נברא העולם, בתשרי נולדו אבות, בתשרי מתו אבות, בפסח נולד יצחק, בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה, בראש השנה יצא יוסף מבית האסורין, בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים, בניסן נגאלו בתשרי עתידין ליגאל. רבי יהושע אומר בניסן נברא העולם, בניסן נולדו אבות, בניסן מתו אבות, בפסח נולד יצחק, בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה, בראש השנה יצא יוסף מבית האסורין, בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים, בניסן נגאלו בניסן עתידין ליגאל. עכ"ל. הרי שנחלקו גם לגבי לידת האבות ופטירתם מתי היתה, אבל זה דוקא לגבי אברהם ויעקב אולם מוסכם על שניהם שיצחק אבינו נולד בניסן. והנה לפי ר' יהושע מובן שכל נולדו בניסן ומתו בו, [ואולם עדיין יש שוני קטן, שיצחק נולד בפסח, ואילו אברהם ויעקב משמע שנולדו בניסן אולי בא' בו או בתאריך אחר אבל לא בפסח, וכל זה לפי הגמרא אבל במדרש תנחומא מבואר שבא' ניסן נולד יצחק], אלא שלכאורה לפי ר' אליעזר קשה, אם אברהם ויעקב נולדו בתשרי ומתו בו, מה נשתנה יצחק שנולד בניסן ומת בו.

הליכות וזהלכות

אל תיקרי הליכות אלא הלכות (נידה ע"ג).

הליכות לפרשת החודש וחודש ניסן

פרשתי ישראל עומדים בפתח מהיכל החיצון, ובליל פסח אין נכנסים כלל ועיקר, וכולם פטורים, בני חורין. ונתפרסם טוב טעם למה שאמרו רז"ל בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל, כי בניסן הם מוכנים, שכבר בשלשים יום קודם הפסח יצאו חלקי נפשם אשר היו בהיכלות הסטרא אחרא, ובליל פסח הם בני חורין, והם מעתה יגאלו. (לכ דוד להחיד"א פרק ל). ובזה יבואר החיוב שישנו על כל אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, שכן באמת בימים אלו הוא יוצא משעבוד יצרו, ואין ספק שהכל לפי הכנתו של אדם, כך יזכה לגאולה.

ו. ראש חודש זמן כפרה הוא, וראוי לאדם שיפשפש במעשיו ויהרהר בתשובה, ונוסף על זה מה שעבר ראש חודש הוא כמו יום כפורים קטן שראוי להתענות וללקות ולעשות תשובה גמורה, על כן ראוי לכל אחד מ ישראל להרהר בתשובה ולתקן (השל"ה הקדוש, פסחים, נר מצות אות א'). ובפרט בחודש ניסן נפתחים טללים לברכה בעולמות העליונים, ומהם בעולם התחתון אשר משפיע כל שפע טוב לזון ולפרנס מקרני ראמים ועד ביצי כנים. ואף מי שלא נהג להתענות כל ערב ר"ח, לו בכח יגבר איש להתענות ערב ר"ח זה לתועלתו ולתועלת נפשו לבלתי יאבד טובה הרבה. כי יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה. (תמדת ימים פסח פרק א'). וכשחל ראש חודש ביום ראשון כמו השנה, יכולים להתענות ביום שני, ויש נוהגים להתענות ביום חמישי. [החודש הזה לכם הוא ראש חדשים וההויה השולטת בה היא הויה כסדרה היוצאת מר"ת ישמחו ששמים ותגל קארץ, לפיכך היא נקודה בניקוד ראשי תיבות אלו, וצריך לכוונה בחתימת ברכה רביעית של מוסף ראש חודש זה, וגם יכין באהיה כסדרו. (משנת הסידים, ניסן אות א'). והיינו כשחותם פרוף אָתָה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְנֶאֱמָר יְהוָה שֶׁ ה' יְכִינֹן וְנֶאֱמָר אֱתָה].

ז. כתוב בזוהר הקדוש (ח"ג דף קצו ע"ב) שבימי ניסן ישנם נשמות העומדות על גבי חומות גן עדן ומשבחות לה' ומתפללות על חיי בני ישראל, מפני שבימים אלו כל ישראל עסוקים במצוות. ומה גם שבימים אלו ישנם עליו לנשמות המגולגלות בצומח לעלות לבחינת החי (כמבואר בשער הגלגלים הקדמה כ"ב), וגם מטעם זה תיקנו בימי ניסן ברכת האילנות, לתקן את אותן נשמות כידוע. ובדואי שמפני אלו הסיבות נהגו לומר תפילה לעילוי נשמות בימי ניסן (כמבואר במנהגי בית אל אות מ"ט), והיא המופיעה בכל הסדורים, וגם הבא"ח (בספרי לשון חכמים ח"א ט"ו) תיקן לומר תפילה לעילוי נשמות בימים אלו, וכתב שיאמרו מא' בניסן עד כ"א בו, [כנראה ע"פ טעמו של זוהר שיששראל עסוקים במצוות, וימים אלו הם זמן עיסוקם במצוות מיוחדות לכבוד הפסח, משא"כ בצאת הפסח], וטוב לאומרה לעילוי נשמת קרוביו. ומנהג טוב לקרות בכל יום ויום פרשת הנשיא של זה היום, כי כל נשיא ונשיא היה לו סודות גדולות אשר המשיכו שפע הרוחניות כל אחד לשבטו כל ימי עולם. ובקריאת הפרשה הוא מעורר קדושת היום, (השל"ה הקדוש, פסחים, נר מצות אות ו' ז'). וטוב ליתן לאחר קריאת סדר הנשיא שלש פרוטות לצדקה, בעד מנוחת אביו ואמו או שאר קרובים, או בעד כל נפשות מתי ישראל, (מועד לכל חי סי' א' אות ה').

ח. אמרו רז"ל (ברכות מ"ג:) היוצא בימי ניסן ורואה אילנות מלבכים מברך: שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות ליהנות בהם בני אדם, וכך נפסק להלכה בשו"ע (ס' רכ"ו). ורזיזים מקדימים למצוות ומברכים מיד בראש חודש ניסן, ועדיף לברך בר"ח ביחיד מאשר ברוב עם לאחר זמן. (חזו"נ, פסח עמ' כ"ד). ומאוד יתעצם כונתו בברכה זו, שהיא לתיקון הנשמות שהם מגולגלות בעצי השדה והעשבים בזמן הזה, ויבקש עליהם רחמים. (מורה באצבע להחיד"א אות קצ"ט). הברכה הינה על אילנות המלבכים, ואילן שנשרו ממנו כל הפרחים אסור לברך עליו (חזו"נ שם עמ' כ"ו), ולענ"ד נראה שאפילו נשארו עליו כמה פרחים כל שאין הלבוב ניכר לעין וצריך לחפש אחריו, אין ראוי לברך על אילן כזה, שעיקר הברכה היא על שמחת הלב הנגרמת לאדם מראית הלבוב ויופי הבריאה, אבל כאשר רואה בקושי כמה עלים, אין כאן שמחת הלב.

א. הפרשה שלפני ראש חודש ניסן נקראת פרשת החודש, והיא הפרשה הרביעית והאחרונה מארבע פרשיות, ונקראת כך על שם חודש ניסן שעליו נאמר בתורה (שמות י"ב ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֹדָשׁ וְרִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה (חודש הר"ן מגילה כ"ט), ולכן בסיום קריאת פרשת השבוע אנו קוראים בסוף פרשת בא את פרשת החודש, ושם מוזכר לנו גם ענין קרבן הפסח (רש"י במגילה כ"ט, ד"ה ברביעית, וכ"כ המאירי שם), וכל זה שלא כדברי המשנ"ב (סי' תרפ"ה ס"ק א') בשם הלבוש שכתב הטעם לקדש את החודש, והוא מוקשה שמה שייכות לקדוש החודש בקריאת הפרשה, ומנין נדע את היום המדויק של החודש, וכבר נתקשה הלבוש על דברי עצמו, שהרי מקדשים ע"פ הראיה וכתב שאין זה עיקר הקדוש. ובאמת שהיה יכול להביא את טעמי הראשונים הנזכרים בלא שום קושיא, וצ"ע, וכן ראיתי שהעיר על המשנ"ב בהר צבי על הש"ס (ע"ה). שמשוה רבנו עומד בראש חודש ניסן ומצוה את ישראל על הפסח (פסחים ו'). ומן הדין היה להקדים פרשת החודש לפרשת פרה, שכן פרשת החודש נאמרה בא' ניסן ואילו את הפרה אדומה שרפו בב' ניסן, אלא שמקדימים פרשת פרה מפני שהיא טהרתם של כל ישראל (ירושלמי מגילה פ"ג ה"ה, רש"י שם). [וגם זה שלא כדברי המשנ"ב (סי' תרפ"ה ס"ק א') בשם הלבוש שכתב שפרשת פרה נאמרה כמה ימים קודם ניסן].

ב. פרשת החודש לכל הדעות היא מדרבנן, [חוץ מקצת אחרונים שלמדו שהיא דאורייתא], ואמנם מכיון שקבעוה חכמים צריך לכוין להוציא ידי חובה מדרבנן את ציבור השומעים. (וכמו שכתב המשנ"ב בס"י ס"ק י', ובסי' תרפ"ה ס"ק ט"ו). וטוב שיאמר השליח צבור לפני קריאתה "לשם ייחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה הנה אנחנו באים לקיים תקנת חכמים שתיקנו לקרוא פרשת החודש, עם כל המצוות הכלולות בה, ויהי נועם" וכו'. ויעורר את הצבור לצאת ידי חובה.

ג. יש אומרים שיש לארבע פרשיות תשלומין בשבת שלאחר מכן (וכן משמע משו"ת בית דוד סי' ק"ה), ויש אומרים שרק לפרשת שקלים יש תשלומין (כן משמע משו"ת מהר"ם שיק חזו"ח סי' של"ה), ויש אומרים שאין להם תשלומין (משנ"ב ס"ק ב' בשם שער אפרים), ומ"מ לגבי פרשות זכור ופרה שהם לדעת בעלי השו"ע מן התורה (וכמו שהארכנו בהליכות לפרשה פרה הלכה ג') העיקר להלכה שיש תשלומין לפרשיות שהם מן התורה (חזו"נ שם עמ' כ"ד, שו"ת יב"א ח"ס סי' פ"ג אות כ"ג). [ולפי מה שכתבנו בסוף הלכה א' בשם הירושלמי, א"כ קודם ראש חודש ניסן זה עדיין זמנה של פרשת פרה, וזה מסייע לסוברים לקרואה בשבת החודש]. ולכן צבור שלא קראו פרשת פרה בשבוע שעבר יכולים להוציא ספר תורה נוסף, ואחר שקראו את פרשת השבוע יקראו בו בפרשת פרה, ויכוונו בקריאתה לצאת ידי חובה מן התורה, ואח"כ יקראו בפרשת החודש, ויפטירו בפרשת החודש (בית דוד שם, ילקו"י פורים עמ' קפ"ה). ויחיד שלא קרא לא יוציא ספר תורה בעבורו ואפילו הם כמה, מ"מ יכול הוא לקרוא בס"ת לעצמו את פרשת פרה בשבת זו, וכן יכול מי שידוע לקרוא לו ולהוציא ידי חובה, אך לא יעשו זאת בצבור בעת התפילה. [ועכ"פ יכולים אותם היחידים לסמוך על הקריאה שבפרשת חוקת, ולכוין בה לצאת ידי חובתם].

ד. אמרו רז"ל (פסחים ו') שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלושים יום, וכן נפסק בשו"ע (סי' תכ"ט סעי' א'). והגם שהעלו הפוסקים (כמבואר בשו"ת יב"א סי' כ"ב, ע"פ דברי הב"י) שאין חיוב להניח כל לימודי שעסוק בהם ולעסוק בהלכות הפסח, מ"מ לא יעבור מלהיות עוסק בהלכות הפסח הנצרכים לו, אם מתעסק באפיק מצות ילמוד הלכותיהם והלכות חלה שידע להפריש כהלכה, ואם צריך להגעיל כלים ילמוד הלכות הגעלת כלים, וכל אדם צריך ללמוד הלכות כשרות המזון לפסח והלכות ליל הסדר, שהם נצרכים לכל אדם. ואם הוא מוסר שיעורים לרבים צריך לעסוק בכל הלכות הפסח המצויות כדי להשיב לשואלו דבר. (שם).

ה. ומן הראוי לשים נגד עיניו דברי הרב חסד לאברהם זלה"ה, כי בכל שנה שלשים יום קודם הפסח הקב"ה עושה לישראל משוא פנים ברוב חסדיו, ומתחיל להוציא נפשותם מהיכלות הטומאה מעט מעט, שעור חלק אחד משלשים בכל לילה, באופן שבלייל ביעור חמץ כל